

Передмова

Реформування професійно-технічної освіти, створення професійних ліцеїв, коледжів вимагає нових підходів до викладання української мови та визначає особливу її роль у розвитку особистості. Без знання рідної мови сьогодні неможливо стати повноцінним громадянином, високоінтелектуальною людиною, кваліфікованим, конкурентноспроможним фахівцем у будь-якій галузі виробництва.

Допомогу у виробленні професійних навичок може надати пропонування “Словник професійної лексики”, який налічує приблизно 4000 слів-професіоналізмів і охоплює всі сфери виробництва.

Даний словник складається з двох частин: перша загальноживана професійна лексика; друга — спеціальна професійна лексика. Загальноживана професійна лексика забезпечує вивчення учнями професійної термінології, характерної для всіх робітничих спеціальностей. Спеціальна професійна лексика знайомить учнів із спеціальними термінами тої чи іншої галузі виробництва (радіоелектроніка, перукарська справа, підприємницька діяльність, легка та харчова промисловість тощо).

Автори словника намагалися подати в ньому виклад основних значень найчастіше вживаних слів конкретної галузі виробництва. Це стосується як слів іншомовного походження, так і суто українських.

“Словник професійної лексики” забезпечить збагачення словникового запасу учнів певної професії, підвищить рівень знань, надасть чіткості, правильності висловлювання, сприятиме розвитку високого рівня культури спілкування висококваліфікованого спеціаліста.

Умовні скорочення

А — ампер

А/см — ампер-сантиметр

АТП — автотранспортне підприємство

В — вольт

Гц — герц

год — година

г — грам

г/см — грам/сантиметр

див. — дивись

ЕОМ — електрообчислювальна машина

ЕРС — електрорушійна сила

КВ — кіловольт

км — кілометр

км/год — кілометр/година

ЛЕП — лінія електропередач

м — метр

мм — міліметр

н.е. — нашої ери

р. — рік

рр. — роки

см — сантиметр

см/м — сантиметр/метр

ст. — століття

тис. — тисяча

т — тонна

**ЗАГАЛЬНОВЖИВАНА
ПРОФЕСІЙНА ЛЕКСИКА**

А

Абстрагування — мислене відокремлення істотних ознак предметів та явищ від неістотних, другорядних під час їхнього вивчення. Протилежним до абстрагування процесом є конкретизація.

Абстракція — форма відображення в людській свідомості предметів і явищ об'єктивної дійсності, мислене відсторонення від їхніх неістотних властивостей і виокремлення спільної ознаки, що характеризує певний клас предметів.

Абулія — нерішучість, безвілля.

Автомат — пристрій, що виконує певний процес без участі людини.

Автоматизація дій — 1. Процес вироблення форм діяльності, за яких відпадає необхідність у довільній формі (свідомій) регуляції певних дій; 2. Розвиток машинного виробництва, за якого функції керування й контролю, що раніше виконувала людина, виконують електронні прилади або автоматичні пристрої.

Автоматизм — дія, що виконується без контролю свідомості.

Автоматика — 1. Сукупність механізмів, пристроїв, що діють без безпосередньої участі людини. 2. Галузь науки і техніки, що вивчає автомати, які тісно пов'язані з технічною кібернетикою.

Автоматична лінія — система машин, які мають спільний механізм керування і у технологічній послідовності автоматично виконують всі або частину операцій із виготовлення виробів.

Автоматична лінія, група (перезавантажувальна) — автоматична лінія, яка використовується для виготовлення однотипних виробів порівняно широкої номенклатури.

Автоматизована лінія спеціалізована — лінія для виготовлення однотипних виробів, порівняно вузької номенклатури.

Автоматичне керування — керування початком, послідовністю й припиненням дії машин, апаратів, пристроїв тощо без безпосередньої участі людини.

Автоматичне регулювання — підтримування або змінювання за певним законом без безпосередньої участі людини потрібних знань фізичних величин, що характеризують режим роботи машин, апаратів, пристроїв.

Автоматичний контроль — контроль за роботою машин, апаратів, пристроїв тощо або параметрів технологічних процесів без безпосередньої участі людини.

Адаптація — пристосування працівника у початковий період роботи до підприємства, робочого місця, особливостей організації праці та виробництва.

Акомодація — пристосування.

Акціонерне товариство (акціонерна спілка) — форма організації господарських об'єднань, що ґрунтується на концентрації коштів.

Акція — один із видів цінних паперів, що пов'язує пайову участь у підприємстві (акціонерному товаристві) і дає право на одержання відповідної частини його прибутку, участь в управлінні справами акціонерного товариства і частини майна, що залишається після його ліквідації.

Альтернатива — необхідність вибору між двома можливостями, що виключають одна одну.

Амортизація — поступове зниження вартості основних фондів (машин, устаткування) внаслідок їхнього зношення.

Аналогія — часткова подібність, схожість між відмінними в цілому предметами або явищами; ненормальність, неправильність, відхилення від норми.

Аргумент — положення, істинність якого вже доведена практикою і яке є достатньою підставою для підтвердження істинності тези.

Атрибут — невід'ємна властивість об'єкта.

Аукціон — спеціально організований і періодично діючий у певному місці ринок, на якому з публічних торгів продаються товари або майно, що переходить у власність особи, котра запропонувала найвищу ціну.

Аутсайдер — підприємства, переважно малі й середні, які не входять до монополістичного об'єднання.

Б

Базис — економічний устрій суспільства на конкретному етапі його розвитку; сукупність виробничих відносин між людьми, зумовлених певним рівнем розвитку матеріальних виробничих сил суспільства, що визначають його соціальну структуру.

Банк — кредитно-фінансова установа, що здійснює залучення, нагромадження вільних коштів підприємств, організацій та населення, емісію грошей, випуск цінних паперів, кредитування.

Банк даних — сукупність програмних, мовних, організаційних і технічних засобів, призначених для централізованого збирання, зберігання і колективного користування інформації про певну галузь людської діяльності.

Банкрутство — встановлена арбітражним судом неспроможність юридичної особи — суб'єкта підприємницької діяльності (підприємства, фірми, банку тощо) — задовольнити у встановлений термін пред'явлені до неї з боку кредиторів вимоги, що впливають із боргових зобов'язань, та забезпечити обов'язкові платежі у державний бюджет.

Бартер — натуральний товарообмін, за якого товари і послуги обмінюються без оплати грошима.

Безробіття — соціально-економічне явище, яке характеризується тим, що частина працездатних громадян не може одержати роботу і мати постійний заробіток.

Бережливість — якість особистості, яка виявляється в бережливому ставленні до державного, родинного та особистого майна, економному витрачанні матеріалів і засобів.

Бізнес — 1. Справа, угода, біржова або комерційна операція. 2. Будь-який вид підприємницької діяльності, спрямований на отримання прибутку. 3. Система ділових відносин, що виникають між людьми в процесі виробництва та реалізації товарів, послуг із метою отримання прибутку.

Біржа — організаційно оформлений і регулярно функціонуючий (аукціонного типу) ринок торгівлі цінними паперами, валют, оптової торгівлі товарами, що розрізняються за родовими ознаками, зразками і стандартами.

Біржа праці — державна установа, на якій здійснюють реєстрацію безробітних робітників, опосередковують акт купівлі-продажу робочої сили, вивчають попит і пропозицію робочої сили, надають інформацію щодо професій.

Біржова пара — вищий орган керування біржею.

Біржовий курс — придатна ціна цінних паперів, які є в обігу на фондовій біржі.

Біржовий маклер — особа або фірма, яка виконує функції посередника на фондовій, товарній і валютній біржах за комісійну винагороду.

Брокер — особа або фірма, яка виконує функції посередника при укладанні угоди між продавцями і покупцями товарів, цінних паперів, валют тощо.

Бюджет — збалансований кошторис, записане планування доходів і видатків на певний період часу.

В

Валова продукція — статистичний показник у грошах, що характеризує загальний обсяг виробництва продукції окремими підприємствами, галузями, сферами, регіонами, народним господарством у цілому за певний період часу.

Валовий дохід — частина вартості виробленої валової продукції після вирахування вартості матеріальних витрат, тобто знову відтворена вартість, яка включає заробітну плату і чистий дохід.

Валовий прибуток — вся сума прибутку підприємства до здійснення платежів і відрахувань; вартісне вираження загального фінансового результату діяльності підприємства.

Валовий обіг підприємства — сумарна вартість усіх видів виробленої продукції незалежно від того, продана вона чи використана на внутрішні виробничі потреби.

Вендорліз — новий вид міжнародного лізингового контракту, за якого збутові філії лізингової компанії, що знаходяться за кордоном, закупають обладнання у власної фірми і надають його закордонному споживачеві в оренду або продають у кредит.

Венчурне підприємство — малі та середні фірми в наукомістких галузях економіки з певною часткою ризику, що займаються комерційною апробацією науково-технічних новозапроваджень.

Вимірювальна техніка — техніка, що пов'язана з побудовою, проектуванням, виготовленням і застосуванням засобів вимірювання (амперметри, ватметри, манометри тощо).

Виробництво — процес людської діяльності, який спрямований на речі або сили природи для створення матеріальних благ та послуг.

Виробнича кваліфікація — рівень підготовленості робітника до певного виду трудової діяльності.

Виробничий досвід — сукупність ефективних прийомів і методів праці виробників.

Виробничий потенціал — вартісна і натурально-речова характеристика економічної потужності країни (підприємства).

Виробничий процес — сукупність природних і трудових процесів, у результаті яких отримують корисні трудові результати.

Виробничі навички — здатність у процесі цілеспрямованої діяльності виконувати певні дії автоматично, без спеціально спрямованої на них уваги, але під контролем свідомості.

Виробничі уміння — здатність людини продуктивно з належною якістю і у визначений час виконувати роботу.

Вміння — готовність людини ефективно виконувати дії відповідно до мети і умов, за яких необхідно діяти.

Всесвітнє господарство — система національних господарств усіх країн світу, об'єднаних розподілом праці та різними економічними взаємозв'язками у господарський механізм глобальних масштабів.

Втрати — частина виробничих ресурсів (робоча сила, предмети праці), витрачена без отримання готової продукції (послуг) перевитрачена, порівняно з раціональними питомими витратами, або взагалі невикористана.

Г

Гармонія — злагодженість, зв'язок, порядок; внутрішня і зовнішня упорядкованість, узгодженість, цілісність явищ і процесів.

Генезис — виникнення, становлення, походження і наступний розвиток того чи іншого явища, прогресу, вчення.

Генеральна схема управління — нормативний документ, який відтворює найважливіші напрями та заходи з удосконалення організаційної структури управління галуззю народного господарства.

Геніальність — вищий рівень творчого розвитку в людини будь-яких здібностей, що роблять її видатною особистістю у відповідній галузі діяльності.

Гігієна праці підлітка — розділ гігієни, що вивчає вплив умов праці й різних її видів на організм учня і опрацьовує комплекс санітарно-гігієнічних заходів, спрямованих на підвищення працездатності, охорону й зміцнення здоров'я підлітків.

Гіпотеза — наукове припущення, що потребує перевірки на практиці і теоретичного обґрунтування.

Гордість — почуття особистої гідності, самоповаги людини, що зумовлене усвідомленням нею важливості своїх дій, досягнених успіхів.

Госпрозрахунок — метод господарювання підприємств, об'єднань, який застосовують у процесі продуктивного використання одержаного доходу.

Готовність до трудової діяльності — уміння виконувати певні операції і творчо підходити до їхнього виконання; знання техніки і технології виробничого процесу, володіння у загальному вигляді трудовими навичками.

Гуманізація праці — зміна форм організації та умов праці, що спрямовані на збагачення її змісту з метою підвищення задоволення від неї.

Д

Демаркетинг — один із видів маркетингової діяльності, зміст якого зводиться до зменшення надмірного попиту на товар або послугу внаслідок перевищення попиту над рівнем виробничих можливостей, товарних ресурсів.

Демонopolізація — сукупність заходів, спрямованих на усунення виняткового права виробництва, торгівлі тощо, а також усунення виняткового права органів управління, планування матеріально-технічного забезпечення, торгівлі капітального будівництва, банківської справи.

Державне замовлення — замовлення уряду підприємствам і установам на виробництво певної продукції та виконання певного обсягу робіт за рахунок коштів державного бюджету.

Державний стандарт кваліфікаційного рівня — сукупність норм, що визначають кваліфікаційні рівні.

Диверсифікація виробництва — одночасний розвиток багатьох, не пов'язаних між собою видів виробництва, розширення асортименту продукції, що виробляється.